

Posudek vedoucího práce

Hampl, Štěpán, *Komodifikace těla vrcholového atleta*. Praha: FHS UK, 2024, 54 stran.

V úvodních řádcích své bakalářské práce představuje Štěpán Hampl studovanou problematiku zachycující proces, během něhož se z těla vrcholového atleta stává zboží, je komodifikováno. Hampl je v tomto nanejvýš povoláním, jelikož tento, v jeho případě, rychlý proces zakusil sám na sobě. V této práci ale svou vlastní zkušenost reflektuje jen částečně, hlavní svědectví podává několik výzkumných partnerů rekrutujících se většinou z řad jeho bývalých kolegyň a kolegů, popřípadě trenérů nebo jiných aktérů zajišťujících servis vrcholového sportovce.

Členění práce je rozpačité. Teoretická část (s. 8-21) označená symbolem I. obsahuje další tři oddíly označené rovněž velkými římskými číslicemi, což čtenáře trochu mate. Nicméně je zřejmé, že za hlavní teoretické oddíly lze považovat komodifikaci sportovního prostředí, bolest a sportovní organizace. Pokud jde o komodifikaci sportovního prostředí, zde se autor dopouští určitého zjednodušení, když tvrdí, že tato má souvislost s kapitalismem. Do jisté míry souhlasím s jiným poměrně silným tvrzením, podle něhož je tělo transformováno na objekty ekonomické touhy, což je připodobňováno k otroctví nebo dokonce ke kolonizaci (s. 11). Toto přičítám do jisté míry na vrub autorovu mládí a neobeznámenosti s tím, jak to chodívalo v zemích bývalého socialistického tábora. Sport byl jakousi vlajkovou lodí studené války a zejména letní olympijské hry minimálně od Helsinek 1952, výrazněji pak od šedesátých let, byly legitimním soubojem velmocí Spojených států amerických a Sovětského svazu, který ve sportu spatřoval možnost, jak kapitalisty porazit. Sovětský atlet, gymnasta nebo plavec se stal objektem ekonomické touhy stejně jako sportovec ze Západu. A pokud jde o připodobnění k otroctví, tak to nejdále dotáhli sovětské hokejisty, kteří se na významné šampionáty připravovali pod vedením náročných trenérů celé měsíce, aby pak mohli hrát téměř naslepo. Později se samozřejmě do tohoto souboje zapojila Čína, která dnes na mezinárodním poli zcela nahradila někdejší dominanci sovětských sportovců. Komodifikace těla a sportovců samých se tak týkala nejen těch pocházejících z vyspělých kapitalistických zemí, ale rovněž řady sportovců z bývalého socialistického tábora (snad nejdokonaleji to dotáhli východoněmečtí atleti, kteří se podrobovali takové disciplíně, o které se západním sportovcům zvyklým na mnohem liberálnější přístup mohlo jen zdát).

Naproti tomu lehce naznačené tvrzení, podle něhož sport směřující ke komodifikaci se posléze stává jakýmsi divadlem (s. 11), je přiměřené a vystihující podstatu některých sportovních odvětví. Sport se stává součástí globálního byznysu, který si žádá show (viz různá nonverbální gesta před startem řady atletů, hádky s rozhodčími nebo s diváky či rozbíjení raket v případě tenistů atd.).

V oddíle Bolest považuji za poměrně silnou tezi, podle níž zranění mladých sportovců může vést až k „ohrožení jejich identity“ (s. 15), což mohlo být dále rozebráno poněkud podrobněji. Oddíl, kde se autor věnuje sportovním organizacím, se týká více psychologických otázek (faktor stresu ve vrcholovém sportu apod.), nicméně sportovní kluby (včetně atletických) vnímá jako svého druhu komunitní sdružení (s. 20). Podobně jako kdysi Loïc Wacquant v případě boxu, tak také Štěpán Hampl, byť spíše implicitně, vnímá atletiku více sociálně, tj. spíše jako kolektivní sport, v němž je rozhodující tréninkový dril a finální výsledek na atletickém oválu je tak vždy nebo většinou závislý na soudržnosti tréninkové skupiny, což pak více rozebírá v úvodu empirické části (s. 22).

Autor ale v dalších pasážích pokračuje v trochu nešťastném dělení, když nejprve mluví o empirické části (s. 22-26), aby vzápětí přidal další tři kapitoly (Krok do světa seniorské atletiky, s. 26-29 ad.), jako kdyby tyto nebyly součástí empirického výzkumu. Pokud jde o metodologii, autor píše o kvalitativním přístupu, etnografickém výzkumu, zúčastněném pozorování, polostrukturovaných rozhovorech s šesti muži a dvěma ženami ve věku 23-67 let. Přestože všechny výzkumné partnery dobře znal, nechal si od nich schválit informovaný souhlas a každému zajistil anonymitu. Všechny výzkumné partnery stručně představil v medailoncích a přiblížil prostředí, v nichž rozhovory probíhaly.

V šesté až osmé kapitole, které, jak již řečeno, spadají do empirické části, autor na základě svého insiderství a řady výpovědí postupně ukazuje, jak se vrcholoví atleti často velmi rychle stávají žádaným „zbožím“ na sportovním trhu, ale především si všímá a uvědomuje, jak tenká je hranice mezi „být úspěšným“ a „být zatraceným“. V kapitolce *Krok do světa seniorské atletiky* (s. 26-29) se retrospektivně vrací do období, kdy začal být úspěšným, což na jednu stranu zvýšilo jeho šance na onom sportovním trhu (v jeho případě přechod do špičkového pražského oddílu), na druhé straně si ale začal uvědomovat, že jím je manipulováno, že je nadměrně závislý na druhých, tedy těch, kteří měli na jeho kariéru vliv. To ale zároveň vedlo k sociální izolaci od jeho vrstevníků. Klíčovým mezníkem a jakousi noční můrou všech špičkových sportovců jsou různé typy bolestí a zranění. Autor to v kapitole *Atlet a jeho souboj s bolestí* (s. 30-42) přímo neříká, ale snad je z výpovědí a jeho vlastní zkušenosti zřejmé, že bolest a zranění mohou být liminální fází (spíše fázemi, protože bolest je u mnoha aktérů chronická a neustále se vracějící). V takovém okamžiku nastává tlak ze strany sportovcového týmu, který se poté přenáší na samotného závodníka, aby bolest nebo dokonce vážné zranění překonal a nastoupil s tím k závodu. Pokud to nejde, sportovec vykročil směrem k zapomenutí (podobných případů s různými příběhy jsou po celém světě v atletice, tenisu, fotbalu a dalších sportech stovky). V poslední kapitole *Vnější faktory formující kariéru atletů* (s. 43-47) se jednak stupňuje radikálnost výpovědí některých výzkumných partnerů: například Alan (s. 45) vnímá po létech působení ve středisku vrcholového sportu sebe sama jako stroj, ale také je z jiných rozhovorů patrné vnímání atletiky jako kolektivního sportu (např. pepřná výpověď Jonáše, který odmítá být „výkonným kokotem“, důležitá je pro něj „pohoda ve skupině“, s. 46). Nebo o něco dále říká Petr, že „skupina je rodina“ (s. 47) atd.

Celkově působí bakalářská práce Štěpána Hampla trochu neučesaně. Již jsem zmiňoval nepřesné členění práce, která ale také obsahuje poměrně dost pravopisných a stylistických chyb, vynechaných slov ve větách nebo slovních spojeních apod. Obsahová stránka je kvalitnější, ale i zde působí některé pasáže fragmentárně, jakoby nedokončeně a epistemologicky tendující spíše k sociálně psychologickému než antropologickému výkladu, propojení empirické části s teoretickými východisky mohlo být propracovanější. Pro toto lze mít ale určité pochopení, neboť kvalitních antropologických prací vycházejících z etnografické zkušenosti je na poli antropologie sportu stále velmi málo, tudíž bylo pro autora obtížné hledat nějakou zajímavou inspiraci. Navzdory všemu bakalářskou práci Štěpána Hampla doporučuji k obhajobě s hodnocením na pomezí **velmi dobře** a **dobře**.